

Sygn. akt II UK 408/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 czerwca 2009 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Roman Kuczyński (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogusław Cudowski

SSN Małgorzata Gersdorf

Protokolant Anna Gryźniewska

w sprawie z wniosku J. S.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych

o emeryturę,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 czerwca 2009 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 25 czerwca 2008 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Decyzją z 26 kwietnia 2007 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił J. S. prawa do emerytury, gdyż wnioskodawca, zdaniem organu rentowego, nie

spełnił następujących warunków: nie osiągnął wieku 65 lat; nie jest całkowicie niezdolny do pracy; nie posiada 15 lat pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Organ rentowy uznał za udowodnione 42 lata 6 miesięcy i 4 dni okresów składkowych i nieskładkowych, w tym 2 lata 6 miesięcy i 3 dni okresów pracy w szczególnych warunkach.

W następstwie zaskarżenia decyzji sprawę rozpoznał Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, który wyrokiem z 13 grudnia 2007 r. zmienił decyzję Zakładu w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od 6 kwietnia 2007 r. W drugim punkcie wyroku Sąd ten zasądził od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kwotę 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego. Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że wobec treści orzeczenia Trybunału z 23 października 2007 r., P 10/07, pomimo rocznego odroczenia utraty mocy obowiązującej przepisu art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.), sądy powszechne nie mogą czekać na nowe rozwiązanie legislacyjne, określające warunki nabycia prawa do wcześniejszej emerytury dla mężczyzn i kobiet. W sytuacji istnienia luki prawnej, tzn. braku odpowiedniej regulacji w przepisie art. 29 ust. 1 pkt 2 dla mężczyzn, analogicznej wobec regulacji zastosowanej przy wieku emerytalnym i posiadanych okresach składkowych wobec kobiet (art. 29 ust. 1 pkt 1), Sąd Okręgowy wypełnił tę lukę, stosując właśnie odpowiednio przepis art. 29 ust. 1 pkt 1 wobec wnioskodawcy. Sąd pierwszej instancji przyjął, że wnioskodawca, legitymujący się 35-letnim stażem ubezpieczeniowym, statusem pracownika i mający ukończone 60 lat spełnił przesłanki do nabycia prawa do wcześniejszej emerytury.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł organ rentowy, zaskarżając go w całości.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, iż apelacja organu rentowego jest częściowo uzasadniona, szczególnie w zakresie naruszenia art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalno-rentowej w związku z art. 190 ust. 3 Konstytucji w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z 23 października 2007 r. i wyrokiem z dnia 25 czerwca 2008 r. zmienił zaskarżony wyrok przyznając wnioskodawcy prawo do emerytury od 8 maja 2008 r. , oddalając dalej idące

odwołanie (pkt I) oraz oddalając dalej idącą apelację (pkt II). Sąd Apelacyjny wydając wyrok w niniejszej sprawie przyjął za podstawę stan prawny (także w zakresie prawa materialnego) istniejący w chwili zamknięcia rozprawy (art. 316 § 1 k.p.c.). Stwierdzając, że w momencie wyrokowania przez Sąd Okręgowy wnioskodawca nie spełnił przesłanek do otrzymania emerytury na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 ustawy emerytalno-rentowej w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją (który to przepis należało wtedy stosować) ani na podstawie innych przepisów, warunkujących prawo do tego świadczenia. Jednakże Sąd Apelacyjny wyrokując w dniu 25 czerwca 2008 r., oparł się już o znowelizowany przepis art. 29 ust. pkt 2 ustawy i przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury od chwili spełnienia wszystkich przesłanek poprawionego przepisu, tj. dnia 8 maja 2008 r.

Wnioskodawca zaskarżył powyższy wyrok skargą kasacyjną w części, w której Sąd nie przyznał prawa do emerytury przed datą 8 maja 2008 r. Powołał się przy tym na naruszenie następujących przepisów prawa materialnego: - art. 29 ust 1 pkt 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w brzmieniu sprzed 8 maja 2008 r.) w związku z art. 190 ust. 3 Konstytucji RP poprzez błędną interpretację, iż pomimo wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 2007 r. P 10/07 przepis ten powinien mieć nadal zastosowanie w okresie odroczenia obowiązywania tegoż wyroku Trybunału Konstytucyjnego, - art. 29 ust 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (w brzmieniu sprzed 8 maja 2008 r.) w związku z art. 8, art. 178 oraz art. 190 ust. 1-3 Konstytucji RP poprzez błędną interpretację, iż przepis ten nie znajduje zastosować *per analogiam* w okresie przed nowelą z dnia 8 maja 2008 r., w związku z powstaniem luki prawnej na skutek uchylecia niekonstytucyjnego przepisu art. 29 ust. 1 pkt 2 *powołanej* ustawy wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 23 października 2007 r., i w konsekwencji bezzasadne pominięcie przepisu art. 29 ust. 1 pkt 1, - art. 116 ust. 1 w związku z art. 129 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach, poprzez jego pominięcie, i nie przyznanie w sprawie powodowi świadczenia emerytalnego od dnia złożenia wniosku w organie rentowym. Ponadto wnioskodawca wskazał istotne naruszenie przepisów postępowania, mające wpływ na wynik sprawy - art. 385 k.p.c. art. 386 § 1 k.p.c., art. 100 k.p.c., art. 98 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c. oraz pominięcie

zasad Konstytucji RP, wyrażonych w art. 8 i art. 178 ust. 1. Uwzględniając powyższe zarzuty wnioskodawca między innymi wnosi o zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w punkcie pierwszym poprzez przyznanie powodowi emerytury od dnia 6 kwietnia 2007 r. oraz uchylenie punktu drugiego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Konstytucja przyznaje Trybunałowi Konstytucyjnemu uprawnienie do określania skutków czasowych orzeczeń, bowiem według jej art. 190 ust. 3 może on określić inny termin utraty mocy obowiązującej aktu normatywnego - nieprzekraczający 18 miesięcy w przypadku ustawy, a gdy chodzi o inny akt normatywny 12 miesięcy - to należy uznać jego kompetencję do określenia wstecznych skutków orzeczenia (tak też Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 3 lipca 2003 r., III CZP 45/03, OSNC 2004 nr 9, poz. 136, w wyroku z dnia 10 października 2003 r., II CK 36/02, LEX nr 151600 oraz w wyroku z dnia 10 października 2003 r., II CSK 36/02, LEX nr 151600, a także Naczelny Sąd Administracyjny w wyroku z dnia 10 października 2007 r., II GSK 154/07, LEX nr 371730). Trybunał Konstytucyjny korzysta w praktyce z tego uprawnienia, czego przykładem są wyroki: z dnia 31 stycznia 2001 r. w sprawie P 4/99 (OTK 2001, Nr 1, poz. 5), dotyczący dziedziczenia gospodarstw rolnych i z dnia 10 grudnia 2002 r. w sprawie P 6/02 (OTK 2002 r., nr 7, poz. 91) o niekonstytucyjności przepisów normujących zasady wprowadzania opłat za parkowanie pojazdów. Trybunał Konstytucyjny przyjął, że oba wymienione orzeczenia działają tylko na przyszłość i wyłączył w ten sposób możliwość wznowienia postępowania. Określenie skutków czasowych działania wyroku nastąpiło także w wyrokach Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 18 maja 2004 r., SK 38/03, (OTK-A 200 nr 5, poz. 45), dotyczącym art. 101 § 2 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, z dnia 27 października 2004 r., SK 1/04, (OTK-A 2004 nr 9, poz. 96) dotyczącym przepisu art. 401¹ Kodeksu postępowania cywilnego, z dnia 21 lutego 2006 r., K 1/05, (OTK-A 2006 nr 2, poz. 18), dotyczącym dodatkowego wynagrodzenia rocznego dla pracowników jednostek sfery budżetowej, z dnia 24 października 2007 r., SK 7/06, (OTK-A 2007 nr 9, poz. 108), dotyczącym czynności asesorów sądowych. Taką też konstrukcją przyjęto w odnoszącym się do niniejszej sprawy wyroku z dnia 23 października 2007 r., P 10/07, co podkreśliły Sądy obu instancji. Mianowicie stwierdzono w nim,

że niniejszy wyrok ma charakter zakresowy. Oznacza to, że Trybunał nie orzekł o niekonstytucyjności tego, co w art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych zostało przez ustawodawcę uregulowane. Stwierdził niezgodność z Konstytucją treści normatywnej, której w przepisie brakuje. „Zwyczajnym” skutkiem stwierdzenia przez Trybunał Konstytucyjnego niekonstytucyjności jest utrata mocy obowiązującej zakwestionowanej regulacji. W niniejszej sprawie treść, która została w przepisie pominięta, nie może utracić mocy obowiązującej, bo w ogóle nie posiada ona takiej mocy, skoro ustawodawca wyłączył ją z przepisu. Orzeczeniu stwierdzającemu niekonstytucyjność przepisu w zakresie, w jakim pomija on określoną treść normatywną, można przypisać tylko i wyłącznie skutek ustalający niekonstytucyjność pominięcia i zobowiązujący prawodawcę do stosownej zmiany tego przepisu, niezbędnej dla realizacji norm konstytucyjnych. Przyjęcie poglądu, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego wywołuje skutek „rozporządzający” (uzupełnia przepis o elementy brakujące), wyraźnie wykracza poza konstytucyjne kompetencje Trybunału Konstytucyjnego (por. także wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 25 czerwca 2002 r., K 45/01, OTK ZU nr 4/A/2002, poz. 46). Dlatego też skutkiem stwierdzenia niekonstytucyjności art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w zakresie, w jakim nie przyznaje prawa do nabycia emerytury w obniżonym wieku emerytalnym przez mężczyznę, który osiągnął wiek 60 lat i - jak kobieta, która osiągnęła wiek 55 lat - ma długoletni staż ubezpieczeniowy jest zobowiązanie ustawodawcy do dokonania stosownej zmiany w art. 29 ust. 1. Odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej przepisu oznacza także, że do tego momentu stan prawny nie ulega zmianie, a więc zachowuje swoją moc obowiązującą dotychczasowa regulacja z art. 29 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Wyrok określa więc w odniesieniu do stanu normatywnego skutki na przyszłość i nie może być podstawą do kwestionowania wcześniej zapadłych rozstrzygnięć.

W wyroku SK 7/06 Trybunał Konstytucyjny wyjaśnił przyczynę, dla której stosowana jest konstrukcja wyroku zakresowego lub odroczenia terminu utraty mocy obowiązującej normy prawnej. Stwierdził mianowicie, że nie zawsze jest możliwa eliminacja skutków niekonstytucyjnych norm prawnych. Niektóre zaszłości

są nieodwracalne. Czasem stwierdzenie niekonstytucyjności prowadzi (prowadziłoby) do wtórnej niekonstytucyjności o dotkliwych społecznych skutkach. W takich sytuacjach Trybunał, orzekając niekonstytucyjność, stara się minimalizować skutki własnych rozstrzygnięć. Czyni tak, posługując się konstrukcją odpowiednio ujętego wyroku zakresowego lub przez odroczenie momentu derogacji (wypadnięcia z systemu prawnego) niekonstytucyjnego aktu, aby dać czas ustawodawcy na dokonanie zmiany w drodze legislacyjnej. Właśnie te względy - zobowiązujący charakter orzeczenia, waga społeczna zakwestionowanej regulacji, jak i potencjalne skutki orzeczenia dla budżetu państwa – doprowadziły do odroczenia utraty mocy obowiązującej zakwestionowanego przepisu w wyroku P 10/07.

Przyjmując zatem za wiążące wynikające z powyższego wyroku skutki czasowe jego działania, brak podstaw, aby przyznać skarżącemu prawo do wcześniejszej emerytury, w dacie wcześniejszej niż 8 maja 2008 r., gdyż dopiero w tej dacie - po zmianie przepisu art. 29 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych na podstawie przepisów ustawy z dnia 28 marca 2008 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 67, poz. 411) - wnioskodawca spełniał przesłanki do nabycia prawa do emerytury.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji.